

ऋषभो वैराजः, ऋषभः शाकरो भीमसेनो वा। सपत्नघ्नम्। अनुष्टुप्, ५ महापङ्क्तिः

ऋषभं मां समानानां सपत्नानां विषासहिम्।

हन्तारं शत्रूणां कृधि विराजं गोपतिं गवाम्॥ १०.१६६.०१

मा- माम्। ऋषभम्- श्रेष्ठम्। समानानाम्- मत्समानाम्। सपत्नानाम्- शत्रूणाम्। देवानां द्योतनशक्तीनां माता अदितिरखण्डप्रकृतिः। तस्यः सपत्नी दितिः खण्डप्रकृतिः। तस्याः पुत्रा दैत्याः कुटिलभावनाप्रतीकाः। ते देवानां सपत्नाः शत्रवश्च। तस्मात् शत्रूणां सपत्ना इति नाम। विषासहिम्- अभिभवितारम्। शत्रूणाम्- रिपूणाम्। हन्तारम्- बाधकम्। गवां गोपतिम्- रश्मिपालकम्। विराजम्- प्रकाशयुक्तम्। कृधि- कुरु॥१॥

अहमस्मि सपत्नहेन्द्रं इवारिष्टो अक्षतः।

अधः सपत्ना मे पदोरिमे सर्वे अभिष्ठिताः॥ १०.१६६.०२

अहम्। सपत्नहा- वृत्रहा। अस्मि- भवामि। इन्द्र इव। अरिष्टः- अहिंसितः। अक्षतः- अक्षीणः। मे- मम। पदोः- पादयोः। अधः। सपत्नाः- दैत्याः। इमे- एते। सर्वे। अभिष्ठिताः- अभितः स्थिताः॥२॥

अत्रैव वोऽपि नह्याम्युभे आर्त्नी इव ज्यया।

वाचस्पते नि षेधेमान्यथा मदधरं वदान्॥ १०.१६६.०३

ज्यया- मौर्व्या। उभे आर्त्नी इव- यथा द्वे धनुषः कोटी दृढं बध्येते तथा। अत्र- अस्मिन् स्थाने। एव। वः- युष्मान्। अपि। नह्यामि- बध्नामि। वाचस्पते- मन्त्राधिपते। इमान्- एतान्। यथा। मत्- मत्तः। अधरम्- अधः। वदान्- वाग्युद्धे वदन्ति तथा। नि सेध- प्रतिषेध॥३॥

अभिभूरहमार्गमं विश्वकर्मण धाम्ना।

आ वश्चित्तमा वो व्रतमा वोऽहं समितिं ददे॥ १०.१६६.०४

विश्वकर्मेण- सर्वभूतहितकर्मणा । धाम्ना- धारकेण तेजसा । अभिभूः- शत्रूणामभिभविता । अहम् ।
आगमम्- आगतवानस्मि । वः- युष्माकम् । चित्तम्- मनः । आ ददे- गृह्णामि । वः- युष्माकम् ।
व्रतम् । आ ददे । अहम् । वः । समितिम्- युद्धम् । आ ददे ॥४॥

योगक्षेमं व आदायाहं भूयासमुत्तम आ वो मूर्धानमक्रमीम् ।

अधस्पदान्म उद्वदत मण्डूका इवोदकान्मण्डूका उदकादिव ॥ १०.१६६.०५

वः- युष्माकम् । योगक्षेमम्- अप्राप्तस्य प्राप्तिं प्राप्तस्य रक्षणम् । आदाय । अहम् । उत्तमः- श्रेष्ठः ।
भूयासम् । वः- युष्माकम् । मूर्धानम्- शिरः । आ- आभिमुख्येन । अक्रमीम्- आक्रमिषम् ।
अधस्पदात्- पादस्याधस्तात् सन्तः । मे- मम । उदकात्- जलात् । मण्डूका इव । उद्वदत ॥५॥